

Bîn-chòk, Bó-gí
kap
Im-sò Bùn-jī

Bîn-chòk, Bó-gí
kap
Im-sò Bûn-jī

民族、母語 kap 音素文字
Nations, Mother Tongues and
Phonemic Writing

蔣為文◎著
Wi-vun Taiffalo Chiung

國立成功大學
National Cheng Kung University

國家圖書館出版品預行編目資料

民族、母語 kap 音素文字 = Nations, Mother Tongues and Phonemic Writing / 蔣為文著 - 初版. - 臺南市 :

成大, 2011 [民 100]

面 ; 公分

部分內容為英文

ISBN : 978-986-02-7359-5(精裝)

1. 臺語 2. 臺灣文學 3. 比較文字學

803.3

100004386

Bîn-chòk, Bó-gí kap Im-sò Bùn-jī

民族、母語 kap 音素文字

Nations, Mother Tongues and Phonemic Writing

作者 / 蔣為文

出版 / 國立成功大學

策劃 / 國立成功大學台灣語文測驗中心

李江却台語文教基金會

編輯 / 亞細亞國際傳播社

封面 / 阮意雯

校對 / 潘秀蓮、湯美玲、林美雪、張玉萍

江澄樹、穆伊莉、阮功皇、蔣為文

地址 / 701 臺南市大學路 1 號

網址 / <http://CTLT.tw1.ncku.edu.tw>

電話 / 06-2757575 ext 52627 台語研究室

傳真 / 06-2755190

經銷 / 亞細亞國際傳播社

網址 / <http://www.atsiu.com.tw>

電話 / 06-2349881

傳真 / 06-2094659

公元 2011 年 3 月初版第 1 刷

Copyright © 2011 by Wi-vun Taiffalo Chiung

GPN : 1010000502

ISBN : 978-986-02-7359-5(精裝)

Printed in Taiwan NT350 ; USD20

∞ Bòk-liòk ∞

【 Oē-thâu 】

✿ Kiá ⁿ òng Lô-má-jī-hoà ê bîn-chòk bó-gí bûn-hák!	8
(Chiú ⁿ Ūi-bûn)	

【 POJ Tâi-bûn 】

CH 1. Oát-lâm bûn-hák hoat-tián-sú	15
kap i tùi Tâi-oân bûn-hák ê khé-sī	
CH 2. Jī-cháp sè-kí chho̍ Tâi-oân	55
kap Oát-lâm Lô-má-jī bûn-hák ūn-tōng ê pí-kàu	
CH 3. Chhoà Poê-hoé.....	103
kap Tâi-oân Bûn-hoà Hiáp-hoē ê Lô-má-jī ūn-tōng	
CH 4. Lâu tiàm tī Oát-lâm ê lông-kī jîn-oân.....	132
Gô Liân-gī ê àn-lē gián-kiù	
CH 5. 1979 nî Tiong Oát pian-kài chiàn-cheng	158
tùi Tâi-Oân ê khé-sī	
CH 6. Tiong-kài-gí iáh-sī thàu-lām sin-seng-gí?	179
Lūn Hiong-thó Bûn-hák chok-phín	
ê gí-gián bûn-jī sú-iōng hiān-siōng	
CH 7. Hùn-bîn Chèng-im gí-bûn chèng-chhek	205
kap Hân-kok bûn-jī ê chhia ⁿ -iā ⁿ	
CH 8. Lô-má-jī kap Hân-jī ê hák-sip hâu-lút pí-kàu:	228
í thia ⁿ -siá kap liām-thók ùi chhek-giām hāng-bòk	
INDEX	446

目錄

【話頭】

✧ 行 ñg 羅馬字化 ê 民族母語文學！（蔣為文）	12
----------------------------------	----

【漢羅台文】

CH 1. 越南文學發展史 kap 伊對台灣文學 ê 啟示	255
CH 2. 二十世紀初台灣 kap 越南羅馬字文學運動 ê 比較	285
CH 3. 蔡培火 kap 台灣文化協會 ê 羅馬字運動	321
CH 4. 留 tiàm tī 越南 ê 農技人員吳連義個案研究	344
CH 5. 1979 年中越邊界戰爭對台灣 ê 啟示	363
CH 6. 中介語 iah 是透濫新生語？	379
論鄉土文學作品 ê 語言文字使用現象	
CH 7. 《訓民正音》語文政策 kap 韓國文字 ê chhia ⁿ -iā ⁿ	401
CH 8. 羅馬字 kap 漢字 ê 學習效率比較：	420
以聽寫 kap 唸讀為測驗項目	
INDEX 漢字檢索	442

Contents

CH 1. A lesson for Taiwan	15
form the development of Vietnamese literature	
CH 2. Movement of literary works.....	55
in Roman scripts in the early 20th century	
of Taiwan and Vietnam	
CH 3. Romanization movement by	103
Chhoa Poe-hoe and Taiwanese Culture Association	
CH 4. A case study of Ngo lien Nghia:	132
the Last Taiwanese soldier remained in Vietnam after	
1945	
CH 5. 1979 China-Vietnam border conflicts.....	158
and its lesson for Taiwan	
CH 6. Interlanguage or hybrid new language?	179
On the linguistic and orthographic usage of	
the so-called Homeland Literary Works	
CH 7. Hunmin-jong.um language policy	205
and emergence of Korean Hangul	
CH 8. Learning efficiencies	228
for Roman scripts and Han characters:	
in terms of dictation and oral reading tests	
INDEX	446

Kiáⁿ Ñg Lô-má-jī-hoà ê

Bîn-chòk Bó-gí Bîn-hák!

Chiúⁿ Úi-bûn

Tâi-oân hām Oát-lâm lóng bat hō Tiong-kok thóng-tī kòe, jī-chhiáⁿ in ê bîn-hák hoat-tián mā lóng siū Tiong-kok bē sè ê éng-hióng. Tâi-oân ùi kháu-thoân bîn-hák chìn-jíp su-bīn-gí bîn-hák, chít-khai-sí sī seng ēng Lô-má-jī, āu--lâi in-ūi Tēⁿ--sì chêng-koân kap Chheng-kok thóng-tī ê koan-hē, Hàn-jī lú lâi lú chhiaⁿ-iāⁿ, lō-bóe soah piàn-sêng chít-má ê chú-liú tē-ūi. Oát-lâm ê chêng-hêng tú-hó tò-péng. In chít-khai-sí in-ūi hō Tiong-kok thóng-tī, só-í sú-iōng Hàn-jī. Tī 17 sè-kí ê sī, se-hng thoân-kàu-sū kā Lô-má-jī thoân kàu Oát-lâm. Oát-lâm Lô-má-jī chho-kī kan-taⁿ tī kàu-hōe lín sú-iōng, m̄-koh tī 20 sè-kí chho-kī khai-sí ū tiōng-tōa ê choán-piàn. Kàu kah 1945 nī Ô Chì-bêng soan-pò Oát-lâm tók-lip ê sī, Lô-má-jī chóng-sng chhú-tāi Hàn-jī kap Hoat-bûn chiáⁿ-chòe Oát-lâm ê chêng-sek bîn-jī, Lô-má-jī mā chiáⁿ-chòe Oát-lâm ê bîn-hák gí-giân chú-liú. Sī án-choáⁿ Oát-lâm ē-tàng ēng Lô-má-jī sêng-kong chhú-tāi Hàn-jī, Tâi-oân kàu-taⁿ ká-ná iáu bô-hoat-tō chòe--kàu? Chit tong-tiong 20 sè-kí chho-kī sī chin koan-kiàn ê nī-tāi. Pún-bûn chiū-sī beh ùi 20 sè-kí chho-kī chhiat-jíp-lâi thàm-thó Tâi Oát siang-hong ūi-siáⁿ-mih ē ū bô-kāng ê kiát-kiók.

Toè-tiòh 14 sè-kí í-lâi Au-chiu bîn-gē-hók-heng ūn-tōng ê hoat-tián, Au-chiu chhut-hián liáu tùi siong-giáp chu-pún kap chài-hù ê siàu-siūⁿ. Liáu-āu, ùi 15 sè-kí í-lâi Au-chiu táuh-táuh-á chìn-jíp hái-koân sī-

tāi. Hit-koá se-Au kok-ka khò-sè in kiâⁿ-chûn ki-sút khah hoat-tát, tauh-tauh-á hiông A-chiu, Hui-chiu, Bí-chiu téng sè-kài kok-tē cháu-chhōē bō-ék ê tui-siōng kap sít-bîn-tē. Tī chit khoán tiâu-liū hā, se-Au kok-ka tī 16 sè-kí boé, 17 sè-kí chhō lāi-kàu A-chiu, ah chit pho chhiúⁿ-liáh sít-bîn-tē ê hái-éng tī 19 sè-kí tát-kàu ko-tiâu.

Hit koá khah chá kang-giáp-hòa ê sít-bîn chú-gī-chiá khò-sè in kun-sū kap keng-chè ê iu-sè, m̄-nā tui chhiú-thâu ê sít-bîn-tē chìn-hêng keng-chè pak-siah, mā í “bûn-bêng-chiá” ê chu-thài tui thêng-liū tī lông-giáp, hong-kiàn ê sít-bîn-tē siā-hōe jîn-bîn chìn-hêng kàu-hòa ê khang-khoè. Hit koá sít-bîn-chiá tiāⁿ-tiāⁿ gūi-chong chòe sian-chìn ê bûn-bêng-chiá lāi am-khàm in goā-lāi thóng-tī ê pún-chit. Ah hit koá hông thóng-tī ê sít-bîn-tē siā-hōe, bîn-tui thoân-thóng kàu hiân-tāi ê siā-hōe choán-piàn, chit-sí-ték mā hun bē chheng thóng-tī-chiá kap bûn-bêng-chiá ê chha-piát.

Tâi-oân ùi 1895 kàu 1945 nī chi-kan hō Jit-pún tè-kok thóng-tī. Tī che chìn-chêng Tâi-oân sī Chheng-kok thóng-tī hā ê thoân-thóng hong-kiàn siā-hōe. Tī sī-tāi choán-piàn tang-tiong, Tâi-oân chit-hong-bîn ài bîn-tui hiân-tāi-hòa ê thiau-chiàn, chit-hong-bîn koh ài tui-hù sít-bîn thóng-tī. Í gí-giân ùi lē, Jit-pún chū 1868 nī Bêng-tī ùi-sin í-lāi chek-kék chìn-hêng Jit-bûn phiau-chún-hòa kap hiân-tāi-hòa ê khang-khoè, kàu kah thóng-tī Tâi-oân sī-kí, Jit-bûn í-keng chhú-tit pí Tâi-oân-gí hām Tiong-kok-gí khah sian-chìn ê sêng-chiū. Hit chūn Tâi-oân chóng-tok-hú chhái-chhú phó-kíp Jit-gí ê “kok-gí chêng-chhek,” ñg-bāng thàu-kòe gí-giân lāi tông-hòa Tâi-oân-lâng. Ūi-tiòh sít-hêng chêng-chhek, Jit-bûn chiáⁿ-chòe hák-hāu kàu-iók ê tiōng-tiám. Só-í piān-nā thak kòe kong-hák-hāu ê Tâi-oân gín-á, Jit-bûn ê thak kap siá lóng ũ it-tēng ê thêng-tō.

Siong-tùi “bùn-bêng” siōng-teng ê Jit-bùn, Tâi-gí-bùn tī hit tong-sî in-ûi bô Tâi-oân-lâng bîn-chòk cheng-koân ê chi-chhî, soah bô-hoat-tō chin ū-hāu ê chìn-hêng hiân-tâi-hòa kap phiau-chún-hòa. Í Tâi-gí ùi bó-gí ê toā-to-sò Tâi-oân-lâng, sui-bóng jit-siōng sêng-oáh tióng ū teh sú-iōng, m̄-koh soah toā-to-sò thêng-liū tī kóng ê chân-chhù, bô-hoat-tō siá-chhut Tâi-gí pèh-oē-bùn. Tì-sú toā-to-sò Tâi-oân-lâng tō ài thàu-kòe Jit-bùn lâi chiap-siū kàu-iók, khiap-siu bìn-bêng chai-bat. Nā-sī kā Jit-gí tan-sùn tông-chòe sī khiap-siu chai-bat ê kang-khū, che tùi thê-seng Tâi-oân-lâng ê bìn-hòa eng-kai sī bô báí. Bùn-tê sī, gí-giân kám kan-taⁿ sī kang-khū niá?

Tâi-oân tī 20 sè-kí chìn-chêng, sui-jiân í-keng ū í Lô-má-jī su-siá ê Tâi-gí Pèh-oē-jī ê chhut-hiân, m̄-koh sú-iōng-chiá chú-iàu kiók-hān tī kàu-hōe lín. It-poaⁿ ê thák-chheh-lâng iáu-sī í Hàn-jī bìn-giân-bùn ùi chú-liū ê hiân-siōng ài kàu Jit-pún thóng-tī Tâi-oân í-āu chiah khai-sí táuh-táuh-á kái-piàn. Ah chit-hāng kái-piàn tī Tâi-oân bìn-hòa hiáp-hōe só ín-khí ê sin-kū bìn-hák lūn-chiàn liáu koh kahh bêng-hián. Chú-tiuⁿ sin-bìn-hák ê jīn-ûi thoân-thóng bìn-giân-bùn ê su-siá hong-sek eng-kai kái-piàn chòe pèh-oē-bùn chiah toè ē tiòh sī-tâi tiâu-liū thang hong-piān phó-kíp kàu-iók. Chit khoán chú-tiuⁿ sūi tit-tiòh tong-sî toā-to-sò lêng ê hoê-hiáng kap jīn-tông. M̄-koh, sī beh ēng tó chit khoán pèh-oē-bùn leh? Tong-sî Tâi-oân hō Jit-pún thóng-tī, hák-hāu kàu-iók sī í Jit-bùn ùi-chú. Chhái-iōng Jit-bùn ū í ê lī-piān, m̄-koh ùi-hoán Tâi-oân-lâng bîn-chòk cheng-sîn. In-ûi án-ne, ū lêng chú-tiuⁿ iōng Tiong-kok pèh-oē-bùn, chhiūⁿ-kóng Tiuⁿ Ngó-kun, Liáu Iók-bùn téng lêng. Mã ū chú-tiuⁿ ēng Tâi-oân oē-bùn ê, chhiūⁿ Ng Chiòh-hui, Koeh Chhiu-seng. Chú-tiuⁿ ēng Tâi-oân oē-bùn ê chú-iàu sī Hàn-jī phài, chió-sò chú-tiuⁿ

ēng Lô-má-jī, chhiūⁿ Chhòa Pôe-hóe.

Nā chiū hák-sip hâu-lút lái khòaⁿ, Lô-má-jī sī pí Hàn-jī ke chin hó òh, ke chin hū-háp pēh-oē-bùn ê su-siá cheng-sîn. M̄-koh, Lô-má-jī tī Tâi-oân soah bô siū tiōng-sī. Tùi-chiàu chi-hā, chhō-kí mā-sī kan-taⁿ kàu-hōe chiah teh ēng ê Oát-lâm Lô-má-jī kàu kah 20 sè-kí chhō, tèk-piát sī Tang-kiaⁿ Gī-siók ê chhui-sak chi-hā, soah ū tiōng-tōa ê choán-piàn. Oát-lâm in-ūi sú-iōng Lô-má-jī, só-í bûn-hák ê chhòng-chok chin chū-jian chiū óng bó-gí bûn-hák ê hong-hiòng chin-tián.

Hiān-chhú-sī ê Oát-lâm-lâng sī án-choáⁿ khoàⁿ-thāi tī Oát-lâm bûn-hák-sú-siōng chhut-hiān koè ê Hàn-jī, Jī-lâm, Lô-má-jī kap Hoat-bûn leh? Kí-pún-siōng in sī kā Hàn-jī kap Hoat-bûn tòng-chò goā-kok gí-bûn, tòng-chò sī sít-bîn thóng-tī hā k-put-jī-chiong ê kang-khū niá. Chèng-keng kóng kàu Oát-lâm bûn-hák, nā sī kó-tián bûn-hák, in ē í Jī-lâm ūi-chú; nā lūn kàu sin bûn-hák, tō í Lô-má-jī bûn-hák ūi-chú. Siong-tùi-chiàu chi-hā, Tâi-oân bûn-hák-kài soah to-sò khún-tēng sít-bîn-chiá gí-bûn, m̄-nā kā háp-hoat-hoà koh “khit-chiáh koáⁿ biō-kong” kā tòng-chò Tâi-oân bûn-hák ê chú-liū.

Sī án-choáⁿ Tâi-oân kap Oát-lâm ū chiah toā ê chha-piát leh? Chit pún chheh ùi Hàn-jī bûn-hoà-khoan Tâi Oát Hân pí-kàu ê sī-ia thàm-thó bîn-chók chú-gī, bó-gí su-siá kap bûn-jī kái-kek ê koan-hē. Ng-bāng thê-kiong thók-chiá chhim-jip ê su-khó kap tap-àn.

行 Ñg 羅馬字化 ê 民族母語文學！

蔣為文

台灣 hām 越南 lóng bat hō 中國統治過，而且 in ê 文學發展 mā lóng 受中國 bē sè ê 影響。台灣 ùi 口傳文學進入書面語文學，一開始是先用羅馬字，後來因為鄭氏政權 kap 清國統治 ê 關係，漢字 lú 來 lú chhiaⁿ-iāⁿ，路尾 soah 變成 chit-má ê 主流地位。越南 ê 情形 tú-hó 倒 péng。In 一開始因為 hō 中國統治，所以使用漢字。Tī 17 世紀 ê 時，西方傳教士 kā 羅馬字傳到越南。越南羅馬字初期 kan-taⁿ tī 教會 òn 使用，m̄-koh tī 20 世紀初期開始有重大 ê 轉變。到 kah 1945 年胡志明宣布越南獨立 ê 時，羅馬字總算取代漢字 kap 法文 chiáⁿ 做越南 ê 正式文字，羅馬字 mā chiáⁿ 做越南 ê 文學語言主流。是 án-choáⁿ 越南 ē-tàng 用羅馬字成功取代漢字，台灣到 taⁿ ká-ná iáu 無法度做到？Chit 當中 20 世紀初期是真關鍵 ê 年代。

Toè tiòh 14 世紀以來歐洲文藝復興運動 ê 發展，歐洲出現了對商業資本 kap 財富 ê siàu-siūⁿ。了後，ù 15 世紀以來歐洲 táuh-táuh-á 進入海權時代。Hit koá 西歐國家靠勢 in 行船技術 khah 發達，táuh-táuh-á 向亞洲、非洲、美洲等世界各地找 chhoē 貿易 ê 對象 kap 殖民地。Tī chit khoán 潮流下，西歐國家 tī 16 世紀尾、17 世紀初來到亞洲，ah chit 波搶掠殖民地 ê 海湧 tī 19 世紀達到了高潮。

Hit koá khah 早工業化 ê 殖民主義者靠勢 in 軍事 kap 經濟 ê 優勢，m̄-nā 對手頭 ê 殖民地進行經濟剝削，mā 以“文明者” ê 姿態對停留 tī 農業、封建 ê 殖民地社會人民進行教化 ê khang-khoè。Hit koá 殖民者 tiāⁿ-tiāⁿ 偽裝做先進 ê 文明者來掩蓋 in 外來統治 ê 本質。Ah hit koá hông 統治 ê 殖民地社會，面對傳統到現代 ê 社會轉變，一時得 mā 分 bē 清統治者 kap 文明者 ê 差別。

台灣 ùi 1895 到 1945 年之間 hō 日本帝國統治。Tī che 進前台灣是清國統治下 ê 傳統封建社會。Tī 時代轉變當中，台灣一方面 ài 面對「現代化」ê 挑戰，一方面 koh ài 對付殖民統治。以語言為例，日本自 1868 年明治維新以來積極進行日文標準化 kap 現代化 ê khang-khoè，到 kah 統治台灣時期，日文已經取得比台灣語 hām 中國語 khah 先進 ê 成就。Hit chūn 台灣總督府採取普及日語 ê 「國語政策」，ng-bāng 透過語言來同化台灣人。爲 tiòh 實行政策，日文 chiáⁿ 做學校教育 ê 重點。所以 piān 若讀過公學校 ê 台灣囡仔，日文 ê 讀 kap 寫 lóng 有一定 ê 程度。相對「文明」象徵 ê 日文，台語文 tī hit 當時因爲無台灣人民族政權 ê 支持，soah 無法度真有效 ê 進行現代化 kap 標準化。以台語爲母語 ê 大多數台灣人，雖 bóng 日常生活中有 teh 使用，m̄-koh soah 大多數停留 tī 講 ê 層次、無法度寫出台語白話文。致使大多數台灣人 tō ài 透過日文來接受教育、吸收文明知識。若是 kā 日語單純當做是吸收知識 ê 工具，che 對提升台灣人 ê 文化應該是無 bái。問題是：語言 kám kan-taⁿ 是工具 niáⁿ？

台灣 tī 20 世紀 chìn 前，雖然已經有以羅馬字書寫 ê 台語白話字 ê 出現，m̄-koh 使用者主要侷限 tī 教會 lìn。一般 ê 讀冊人 iáu 是以漢字文言文爲主流 ê 現象 ài 到日本統治台灣以後 chiah 開始 tauh-tauh-á 改變。Ah chit 項改變 tī 台灣文化協會所引起 ê 新舊文學論戰了 koh khah 明顯。主張新文學 ê 認爲傳統文言文 ê 書寫方式應該改變做白話文 chiah toè 會 tiòh 時代潮流 thang 方便普及教育。Chit 款主張 sūi 得 tiòh 當時大多數人 ê 迴響 kap 認同。M̄-koh，是 beh 用 tó 一款白話文 leh？當時台灣 hō 日本統治，學校教育是以日文爲主。採用日文有伊 ê 利便，m̄-koh 違反台灣人民族精神。因爲 án-ne，有人主張用中國白話文，像講「張我軍」、「廖毓文」等人。Mā 有主張用台灣話文 ê，像「黃石輝」、「郭秋生」。主張用台灣話文 ê 主要是漢字派，少數主張用羅馬字，像「蔡

培火」。

若就學習效率來看，羅馬字是比漢字 ke 真好學、ke 真符合白話文 ê 書寫精神。M̄-koh，羅馬字 tī 台灣 soah 無受重視。對照之下，初期 mā 是 kan-taⁿ 教會 chiah teh 用 ê 越南羅馬字到 kah 20 世紀初，特別是「東京義塾」ê chhui-sak 之下，soah 有重大 ê 轉變。越南因為使用羅馬字，所以文學 ê 創作真自然就往母語文學 ê 方向進展。現此時 ê 越南人是 án-choáⁿ 看待 tī 越南文學史上 bat 出現過 ê 漢字、字喃、羅馬字 kap 法文 leh？基本上 in 是 kā 漢字 kap 法文當作外國語文、當作是殖民統治下 kō-put-jī-chiong ê 工具手段 niâ。正經講到越南文學，若是古典文學，in 會以字喃文學為主；若論到新文學，就以羅馬字文學為主。相對照之下，台灣文學界 soah 多數肯定殖民者語文，m̄-nā kā 合法化 koh 「乞食趕廟公」kā 當作台灣文學 ê 主流。

是 án-choáⁿ 台灣 kap 越南有 chiah 大 ê 差別 leh？Chit 本冊 ùi 漢字文化圈台越韓比較 ê 視野探討民族主義、母語書寫 kap 文字改革 ê 關係。Ng-bāng 提供讀者深入 ê 思考 kap 答案。

❧ CH 1. ❧

Oát-lâm Bùn-hàk Hoat-tián-sú
kap

I tùi Tâi-ôan Bùn-hàk ê Khé-sī

1. Oē-thâu

Toā-to-sò Tâi-oân-lâng tùi Oát-lâm ê in-siōng khó-lêng sī “Oát-lâm sin-niū,” “cha-bó-kán,” “Oát-lâm lô-kang” hék-chiá khah hū-bīn ê hui-hoat lâu tâi ê choán-chiáh cha-bó. Bū-ti-chiá tùi Oát-lâm khó-lêng chhiong-boán hū-bīn ê in-siōng, m̄-koh lán kám chai-iaⁿ Oát-lâm tī 20 sè-kí ūi-tiòh tók-lip, sī ūi-it chiàn-iaⁿ Hoat-kok, Bí-kok kap Tiong-kok ê sin-heng bîn-chòk kok-ka. Tâi-oân-lâng kám ū ūi-tiòh bîn-chòk tók-lip jī chiàn ê koat-sim--bô? Mài kóng kah ē sí-lâng, lâu-hoeh ê tók-lip chiàn-cheng, nā kan-nā chiū bûn-hák hoat-tián lâi-kóng, lán Tâi-oân-lâng kám ū íong-khì iōng Tâi-oân bó-gí chhú-tâi sít-bîn-chiá ê gí-giân thang kiàn-lip bîn-chòk bûn-hák ê ték-sek?

Siók-gú kóng “lám-lám-bé mā ū chit-pō that,” mā khng lêng kóng “m̄-thang khoàⁿ niau bô tiám.” Oát-lâm sūi-jiân tī keng-chè hoat-tián siōng pí lán khah bē tiòh, m̄-koh in tī bîn-chòk chū-sin téng-thâu iaⁿ lán thài thiám leh. Chiū bûn-hák lâi-kóng, in ū hoat-tō pái-thoat 2,000 nî lâi ê Hàn-jī sok-pák kap kīn pah-nî lâi Hoat-kok sít-bîn ê ap-lék, lō-boé kiàn-lip í Oát-lâm gí-bûn ūi ki-chhó ê Oát-lâm sin bûn-hák. Chiū chit chit-tiám, lán èng-kai kā in o-ló kap phoè-hók.

Oát-lâm hām Tâi-oân lóng bat hō Tiong-kok thóng-tī koè, jī-chhiáⁿ in ê bûn-hák hoat-tián mā lóng siū Tiong-kok bē sè ê éng-hióng. Oát-lâm ê bûn-hák hoat-tián nā iōng bûn-jī lâi hun-lūi, ùi siōng kó-chá kàu chit-má, hun-piát sī Hàn-jī bûn-hák, Jī-lâm bûn-hák kap Lô-má-jī bûn-hák. Bô-kāng ê bûn-hák sī-kī, in ê bûn-hák ték-sek mā bô-kāng. Hàn-jī bûn-hák sī-kī, Tiong-kok hong-kiàn sek-chhái chin-tāng, chú-iaⁿ sī chok-úi koaⁿ-hong hêng-chèng ê bûn-sú kì-liók. Jī-lâm bûn-hák

sî-kî, khai-sí thút-hián Oát-lâm chāi-tē ê jîn sū bít kap Oát-lâm bó-gí ê tiōng-iàu-sèng. Lô-má-jī bìn-hák sî-kî chiū hoat-tián chhut oân-choân í Oát-lâm-gí ùi chú-thé choân-hong-ūi ê bìn-hák chú-thé-sèng. Siong-tùi Oát-lâm lái kóng, Tâi-oân mā ū Hàn-jī, koa-á-chheh (lūi-sū Jī-lâm) kap Lô-má-jī bìn-hák ê lūi-piát. M̄-koh kàu taⁿ, Lô-má-jī bìn-hák ê hoat-tián iáu chin iú-hān. Sī án-choáⁿ Tâi-oân hām Oát-lâm ū bô-kāng ê bìn-hák hoat-tián? In bī-lāi ē koh ū siáⁿ-khoán ê ián-piàn leh? Oát-lâm sī án-choáⁿ khoàⁿ-thāi in khah chá iōng Hàn-jī, Jī-lâm só chhòng-chok ê chok-phín? Oát-lâm bìn-hák hoat-tián-sú tùi Tâi-oân bìn-hák ê hoat-tián ū siáⁿ khé-sī leh? Che sī pún-bùn beh gián-kiù ê bìn-tê kap bók-ték.

2. Lék-sú poē-kéng

Oát-lâm thoân-soat tiòng tē-it ê kok-ka miâ-hō hō-chò “Bùn-lông” (文郎 Văn Lang), he sī siók “Hiông-ông” (雄王 Hùng Vương) thóng-tī ê “Hông-pâng sî-tāi” (鴻龐時代 Hồng Bàng), tãi-khai sī Kong-goân chêng 2879 kàu chêng 258 nî. Āu-lāi “An-iông-ông” (安陽王 An Dương Vương) phah-tó 18 sè “Hiông-ông,” tī Kong-goân chêng 257 kàu chêng 207 nî chi-kan kiàn-líp “Au-lòk kok” (甌駱¹ Âu Lạc), kiàn-to “Kó-lê-siáⁿ²” (古螺城 Thành Cổ Loa) (Trần 1921: 15).

Tãi-iok siàng-sî ê pak-hong, Chin-sí-hông (秦始皇) tī Kong-goân chêng 221 nî thun-chiáh liók-kok, thóng-it tiòng-goân liáu, i koh chêng-āu phài “Tô Sui” (屠睢), “Jīm Hiau” (任囂) kap “Tiō Tô” (趙佗 Oát-lâm-

¹ Mā ū bìn-hián siá choè “甌雒” kap “甌貉”.

² Kó-lê-siáⁿ (Thành Cổ Loa) bók-chián ê só-chāi tī lī Hô-lāi chhī-tiòng-sim tãi-iok 18 kong-lí ê Tang-an koân (東安縣 Huyện Đông Anh) Kó-lê chhoan (古螺村).